

Мойсеєнко К. Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства
Донбаської державної машинобудівної академії*

Олешко О. О.

*аспірант
Класичного приватного університету*

Moiseienko Kostiantyn

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Donbas State Engineering Academy*

Oleshko Olha

*Postgraduate student of
Classical Private University*

ОЦІНКА ПОРІВНЯЛЬНИХ ПЕРЕВАГ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ НАПЕРЕДОДНІ І ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ

У статті з метою виявлення тенденцій і проблем взаємної торгівлі України та Російської Федерації на початку ХХІ століття і пошуку пояснень ним у площині наростання конфлікту інтересів між двома країнами були проаналізовані статистичні показники міжнародної торгівлі обох країн за період з 2002 до 2019 рр. за даними International Trade Center. Розрахований індекс Рябцева для виявлення масштабу трансформації товарної структури експорту обох країн. Для оцінки предметної конкуренції у міжнародній торгівлі розраховані індекси Балаші і Лафайя. Виявлено, що домінуючу роль у формуванні конкурентних позицій на міжнародних ринках відіграють сировинні і низькотехнологічні товари, причому такі, в торгівлі якими обидві країни мають порівняльні переваги з точки зору міжнародного поділу праці. Обґрунтовано, що структура російського експорту є більш моноспеціалізованою, ніж українського, проте спостерігається тенденція до зростання частки сільськогосподарської продукції в експорті з України і зниження частки енергоносіїв в експорті Росії в Україну. Показано, що наявність передумов для предметної конкуренції в сукупності зі стратегією імпортозаміщення, що реалізується в РФ, і стратегією на переорієнтацію торговельних відносин з країн СНД на країни ЄС в Україні внаслідок гострої фази конфлікту призвели до скорочення обсягів і погіршення динаміки взаємної торгівлі.

Ключові слова: зовнішня торгівля, порівняльні переваги, військово-політичний конфлікт, Україна, Російська Федерація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Україна та Російська Федерація (РФ) мають довгий досвід економічної взаємодії, який набував різних форм (від практично повної єдності господарських комплексів та торговельно-економічних конфліктів). Анексія Криму та початок військової агресії на Донбасі призвели до погіршення політичних та економічних стосунків обох країн. Поглиблюється розрив традиційних коопераційних зв'язків, зростають ризики і скорочуються обсяги взаємного інвестування. Військово-політичний конфлікт, який набув гарячої стадії у 2014 році, став квінтесенцією політичних, економічних та ідеологічних суперечностей між двома країнами. У сучасному суспільному дискурсі він пов'язується, передусім, із цивілізаційно-політичними обставинами. Разом з тим, як і в багатьох інших випадках, зазначений конфлікт має і торговельно-економічні причини, яким, на жаль, приділяється недостатньо уваги. У зв'язку із цим виявлення особливостей економічної конкуренції України та Російської Федерації у міжнародній торгівлі як однієї з передумов конфлікту інтересів, що призвів до гострої кризи відносин між зазначеними країнами є одним з цікавих і важливих завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Бачення місця РФ та України у сучасних торговельних та інших світогосподарських зв'язках висвітлюється у роботах Глазьева С. [1], Динкіна А. та ін. [2], Подоляко Д. та Ост-

роверха А. [3], Гейця В. та ін. [4], Максименко Я. [5]. Питанням економічних передумов конфлікту інтересів двох країн та його наслідків присвячено дослідження Шепотило А [6], Гурової І [7], Навлік Р. [8], Гусева Л. [9], Dragneva R. та Wolczuk K. [10], Шевчук В. [11], Іляш О. [12] та ін.

Разом з тим, як свідчить сучасний стан російсько-українських економічних відносин, і наука, і практика виявилися неспроможними у передбаченні ситуації, і тим більше, в обґрунтуванні перспектив розвитку взаємної торгівлі, інвестиційного, технологічного та інших видів співробітництва. Крім того, дуже часто економічні дослідження вчених обох країн мають певне ідеологічне забарвлення. За цих умов підвищується зацікавленість в об'єктивних кількісних характеристиках торговельної взаємодії України та РФ.

Метою дослідження стало виявлення особливостей динаміки торговельних відносин РФ та України та товарної структури порівняльних переваг обох країн в міжнародній торгівлі як відображення економічних передумов конфлікту.

Опис основного матеріалу дослідження. Для досягнення мети були проаналізовані статистичні дані про експорт та імпорт України та РФ за 2002-2019 рр. Слід відзначити, що в силу недоступності прямих даних на сайті Федеральної служби державної статистики РФ по торгівлі з Україною, в якості інформаційної бази дослідження

були використані т.зв. прямі дані про експорт в Україну та імпорт з України, які були надані РФ до Центру міжнародної торгівлі (International Trade Center [13]). В той же час, варто звернути увагу, що дані національної статистики України збігаються з даними Центру міжнародної торгівлі, тому саме торговельна статистика цієї міжнародної організації була визначена як найбільш об'єктивна інформаційна основа.

Для оцінки відмінностей у товарній структурі експорту обох країн було використано індекс Рябцева [14], який характеризує відносну силу структурних змін або відмінностей (область його значень від 0 до 1, чим ближчим до нуля є даний показник, тим меншими є відмінності у структурі):

$$I_{\text{Рябцева}} = \sqrt{\frac{\sum_{k=1}^n (d_{1k} - d_{0k})^2}{\sum_{k=1}^n (d_{1k} + d_{0k})^2}}$$

де: d_{1k} , d_{0k} – відповідно частка товару k в експорті у аналізованому та базовому періодах.

Для виявлення порівняльних конкурентних переваг в світовій торгівлі за ознакою товарної структури були використані індекс Балаші:

$$RCA_{i,k} = \frac{\frac{X_{i,k}}{X_i}}{\frac{X_{w,k}}{X_w}}$$

де $X_{i,k}$, X_i – обсяг експорту товару k країною i та сукупний експорт країни i ; $X_{w,k}$, X_w – обсяг світового експорту товару k та загальний обсяг світового експорту відповідно; на виявлену порівняльну перевагу $RCA_{i,k}$ країни i в експорті товару k вказує значення показника, яке дорівнює або перевищує 1;

та формула Лафайя:

$$L_k = \frac{1000}{X_i + M_i} \cdot \left[(X_{i,k} - M_{i,k}) - (X_i - M_i) \cdot \left(\frac{X_{i,k} + M_{i,k}}{X_i + M_i} \right) \right]$$

де: X та M – експорт та імпорт; якщо імпорт товару перевищує його експорт, то показник набуває від'ємного значення, що вказує на відсутність конкурентоспроможності країни на даному ринку (International Trade Center [15]).

Дані про динаміку взаємної торгівлі України та Російської Федерації представлені на рис. 1.

Попри наявність різниці в прямих даних (яка може бути зумовлена дисбалансом оцінки валют обох країн відносно одне одного і по відношенню до долару США, різницею у методології розрахунку митної вартості та іншими причинами), в динаміці експорту та імпорту можна відслідкувати тенденції зростання взаємної торгівлі у 2002-2008 рр., кризового її падіння у 2009 р., стрімке відновлення і пік у 2011 р, поступове скорочення протягом 2012-2016 рр., певне відновлення у 2017-2018 рр. і знову падіння у 2019 р.

Важливо підкреслити, що вказані тенденції обумовлені цілим комплексом чинників, які впливають на взаємну торгівлю. За напрямом впливу їх можна поділити на дві групи:

– позитивні: наявність коопераційних зв'язків, сформованих у системі розміщення продуктивних сил СРСР, східні характеристики ділових культур, ділової та технічної мови, схожість технічних та технологічних стандартів, існування зони вільної торгівлі СНД, полегшення конкуренції на світових ринках продукції з високим ступенем обробки в кооперації, участь господарських суб'єктів обох країн в капіталі одне одного;

– негативні: макроекономічна нестабільність в обох економіках і в глобальному вимірі, прагнення до диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків, виходячи із статусу самостійних суб'єктів світової економіки, різний економічний потенціал та рівень його реалізації; формування предметної конкуренції при імпортозаміщенні і відновлення розірваних виробничих циклів в рамках національних економік, численні торговельні війни до 2014 р., військово-політична агресія РФ та взаємні санкції у різних секторах, починаючи з 2014 р.; відмова України від вступу до Євразійського економічного союзу на чолі з Російською Федерацією; погіршення умов торгівлі в зовні вільної торгівлі СНД.

Сучасні реалізації підтверджують висновок, що кількість та сила впливу негативних чинників є більш значущими. В результаті вага обох сторін у зовнішньоторговельних зв'язках скорочується (рис. 2).

Таким чином, підводячи проміжний підсумок в оцінці взаємної торгівлі України та Російської Федерації, слід відзначити наступне: тенденція до скорочення обсягів торговельного співробітництва між країнами існувала ще до 2014 р., коли виник військово-політичний конфлікт, і його наслідки, а також взаємні обмеження на торгівлю скоротили її обсяги. Однією з об'єктивних причин для цього стало бажання кожної країни диверсифікувати зовнішньоторговельні зв'язки і створити потужності для імпортозаміщення, виходячи з реальних або уявних міркувань економічної безпеки. З іншого боку, взаємні торговельні інтереси обох країн були принесені в жертву політичним мотивам ще до 2014 р., коли задовго до відкритої форми російсько-українського конфлікту, товарообіг знищувався санкціями, торговельними війнами та адміністративними бар'єрами.

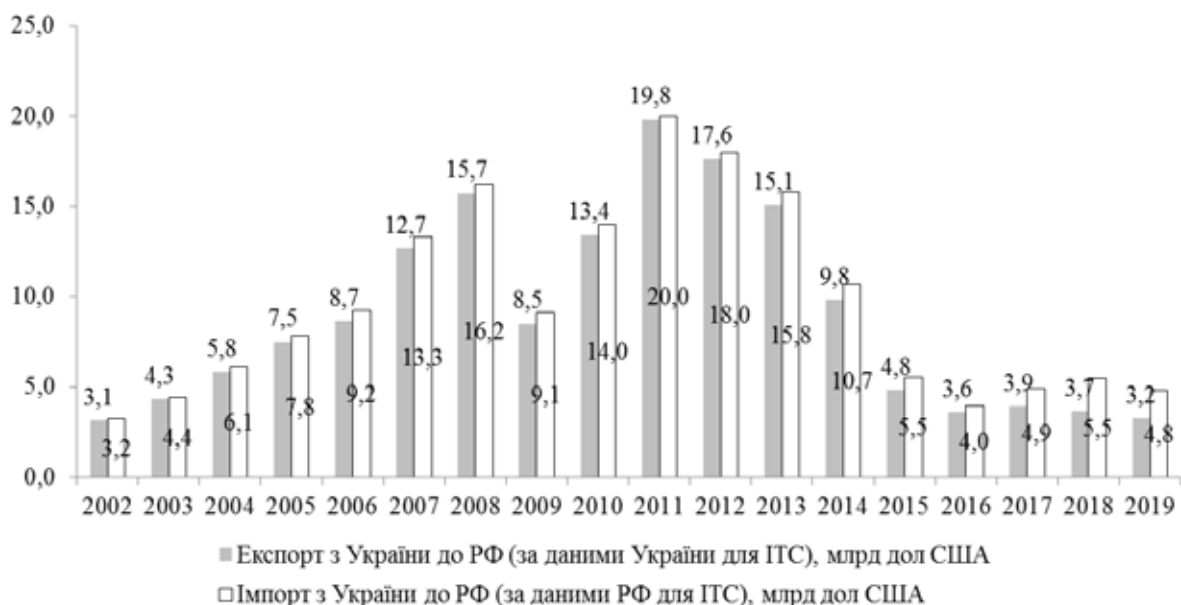
Слід визнати, що початок цим торговельним війнам поклала саме Російська Федерація [16], однак відповідні практики реалізовувалися обома країнами, і ситуація триває і по теперішній час.

Аналіз конкуренції України та РФ на світових ринках є неможливим без оцінки товарної структури експорту та імпорту. Таку оцінку доцільно здійснювати з урахуванням особливостей динаміки взаємної торгівлі. Зокрема, раніше були виявлені наступні основні інтервали динаміки: 2002-2008 рр. – зростання обсягів торгівлі, 2009 р. – спад, пов'язаний із світовою фінансово-економічною кризою, 2010-2011 рр. – відновлення обсягів, 2012-2016 рр. – погіршення динаміки взаємної торгівлі, 2019 р. – рік спаду торгівлі після незначного відновлення. Виходячи з наведених інтервалів структурні показники та показники предметної спеціалізації були розраховані в точках 2002, 2008, 2009, 2011, 2016 та 2019 років.

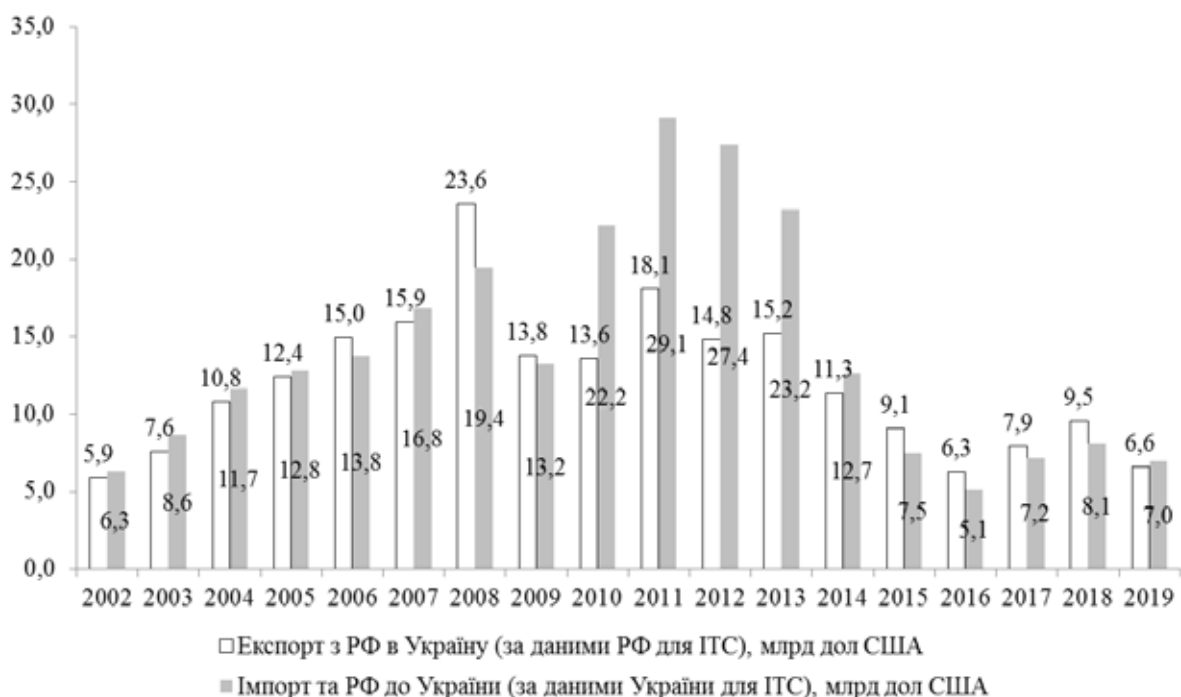
Як свідчать дані табл. 1, експорт РФ є більш моноспеціалізованим, ніж український.

Якщо в 2002 р., експорт з України був більш диверсифікованим, хоча із значною часткою (32,9%) продукції чорної металургії, то в подальшому, і особливо після розгортання військово-політичного конфлікту, основна стаття українського експорту – це продукція АПК (її частка зросла з 2002 р. з 13,3% до 44,4%), тоді як одночасно скоротилася значущість чорної металургії (з 32,9% до 19,6%) і третьою за значущістю позицією – мінеральних ресурсів (з 12,5% до 9,8%). Вказані тенденції свідчать про деіндустріалізацію українського експорту, особливо з урахуванням скорочення частки продукції з високим ступенем обробки, яка відображена в останніх трьох рядках відповідної частини таблиці (з 16,3% до 12,9%).

Що стосується Російської Федерації, то протягом всього аналізованого періоду основною позицією экс-

а) експорт з України – імпорт до РФ

б) експорт з РФ – імпорт в Україну

Рис. 1. Динаміка взаємної торгівлі України та РФ у 2002-2019 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано на основі даних International Trade Center [13]

порту були мінеральні ресурси (в середньому 59,1%) на тлі низької значущості продукції АПК. В той же час частка товарів з високим ступенем переробки в експорті РФ є мало того, що більшою, ніж в українському (17,8% у 2002 р. і 18,4% у 2019 р.), так до того ж виявила хоча і незначну, але позитивну динаміку у порівнянні з 2002 р. Втім, варто відзначити, що у період після початку конфлікту між РФ та Україною частка такої продукції в експорті скорочується.

Варто звернути увагу і на той факт, що зміна товарної структури російського експорту є досить незначною (індекс Рябцева мав значення в області «суттєвіші відмінності» лише при порівнянні структур експорту 2016 та 2011 років і ці зміни як раз можна оцінювати як найбільш позитивні, оскільки вони стосувалися скорочення частки мінеральних ресурсів в експорті і збільшення частки готової продукції з високим ступенем обробки), однак санкційні заходи 2016-2019 рр. звели нанівець ці позитивні

Рис. 2. Частка України та РФ у взаємній торгівлі, 2002-2019 рр.

Джерело: розраховано на основі даних International Trade Center [13]

Таблиця 1

Агрегована структура загального експорту України та РФ, %

Групи товарів	2002	2008	2009	2011	2016	2019
Україна						
Продукція АПК	13,3	16,2	24,0	18,7	40,1	44,4
Мінеральні ресурси	12,5	10,5	9,8	15,0	7,2	9,8
Продукція хімічної промисловості	9,3	9,0	7,8	9,3	5,2	5,3
Продукція деревообробної та паперової промисловості	3,2	2,5	3,7	3,2	4,4	3,7
Продукція текстильної та шкіряної промисловості	5,0	2,3	2,6	1,8	2,5	2,4
Будівельні матеріали та дорогоцінне каміння	0,8	0,9	0,9	1,0	0,9	1,0
Чорна металургія	32,9	39,6	30,7	31,2	20,8	19,6
Кольорова металургія та вироби з кольорових металів	6,7	1,7	1,6	1,2	1,1	1,0
Продукція важкого машинобудування	9,8	9,5	12,6	9,9	9,5	9,0
Транспортні засоби	3,8	6,5	4,0	7,1	1,5	1,8
Інші товари	2,7	1,5	2,3	1,8	2,3	2,1
Російська Федерація						
Продукція АПК	2,0	1,8	3,1	2,2	6,0	5,9
Мінеральні ресурси	53,1	66,7	63,7	69,2	48,2	53,5
Продукція хімічної промисловості	5,0	5,4	4,8	5,7	6,5	6,0
Продукція деревообробної та паперової промисловості	4,4	2,4	2,7	2,0	3,4	3,0
Продукція текстильної та шкіряної промисловості	0,8	0,2	0,2	0,1	0,4	0,4
Будівельні матеріали та дорогоцінне каміння	3,4	1,2	1,6	0,9	3,5	4,0
Чорна металургія	6,7	6,8	5,9	4,7	5,7	5,2
Кольорова металургія та вироби з кольорових металів	6,7	4,2	4,7	3,6	4,4	3,7
Продукція важкого машинобудування	3,9	2,2	2,7	1,7	3,8	3,4
Транспортні засоби	4,1	1,3	1,1	1,0	1,3	1,2
Інші товари	9,8	7,8	9,4	9,0	16,6	13,8

Джерело: розраховано на основі даних International Trade Center [13]

зміни. В той же час оцінка змін в українському експорті у 2016 р. в порівнянні з 2011 р. та у 2019 р. у порівнянні з 2016 р. знаходиться в категорії «значні відмінності», хоча такі відмінності не зумовлені позитивною динамікою технологічного експорту, а навпаки – пов’язані зі зростанням експорту АПК (рис. 3).

Розрахунок індексу Балаші дозволяє порівняти наявні порівняльні конкурентні переваги обох країн на світових ринках до і після виникнення конфлікту (табл. 2). Зокрема, слід вказати, що окрім продукції АПК і харчової промисловості (Україна) та паливно-енергетичних матеріалів (РФ) реалізовані переваги (ситуація, коли частка в експорті даної країни є вищою, ніж середня частка в світовому експорті) міжнародної спеціалізації обох країн є схожими. Додаткова різниця полягає в експорті окремих корисних копалин та лісу, обсяги або номенклатура яких в Російській Федерації дозволяють спеціалізуватися саме на них.

В той же час, оцінка за формулою Лафайя дещо видозмінює характеристику товарної структури конкурентоспроможності обох країн (табл. 3).

По-перше, можна помітити втрату окремих переваг в експорті Україною внаслідок втрати доступу до родовищ корисних копалин та виробничих потужностей в анексованому Криму та на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей.

По-друге, при характеристиці з використанням критерію Лафайя слід розуміти, що до уваги береться різниця між експортом та імпортом, зважена на порівняльні переваги спеціалізації на певному товарі, тому власне наявність конкурентної переваги повинна доповнюватися оцінкою потреби внутрішнього ринку у певних товарах та різницею у структурі експорту та імпорту за конкретними товарними групами.

В цілому ж варто відзначити, що особливість предметної конкуренції як передумови конфлікту інтересів України та РФ на зовнішніх ринках полягає в тому, що вона стосується продукції з низьким ступенем переробки, сировини і продукції АПК. Разом з тим, слід звернути

увагу на той факт, що РФ, на відміну від України, має порівняльну перевагу у торгівлі т.зв. іншими переробленими товарами (групи 94-99 УКТ ЗЕД). Крім того, без відновлення коопераційних зв’язків та без зняття санкцій, накладених західними країнами, неможливо є реалізація конкурентних переваг РФ в сфері важкого машинобудування, літакобудування тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи аналіз динаміки обсягів та структури зовнішньої торгівлі України та Російської Федерації та оцінки перетину їх економічних інтересів за ознакою предметної спеціалізації, можна зробити наступні висновки:

- домінуючу роль в експортній торгівлі обох країн мають сировинні та низько технологічні товари, причому ті, в торгівлі якими обидві країни мають порівняльні переваги з точки зору міжнародного поділу праці;

- окрім областей специфічної спеціалізації (для РФ – це експорт енергоносіїв, а для України – продукції АПК), обидві країни експортують схожу номенклатуру товарів, імпортуючи продукцію з високим ступенем переробки;

- наявність передумов до гострої предметної конкуренції і до початку гострої фази конфлікту завдало турбулентності торговельним відносинам двох країн, а власне конфлікт відобразився у втраті Україною експортних конкурентних переваг, значному скороченні взаємної торгівлі з РФ;

- власне конфлікт та його наслідки у вигляді подальшого заморожування кооперації, зовнішніх та взаємних санкцій значно скоротили можливості Російської Федерації з реіндустріалізації економіки і підвищення технологічності експорту; якщо Російська Федерація з огляду на більш місткий внутрішній ринок та реалізацію стратегії імпортозаміщення передусім як стратегію заведення іноземного капіталу з технологіями, поступово збільшувала обсяги виробництва і навіть експорту продукції з глибшим ступенем переробки, в той час як обмеженість внутрішнього ринку України та дефіцит капіталу не змогла забезпечити хоча б повільні темпи реіндустріалізації.

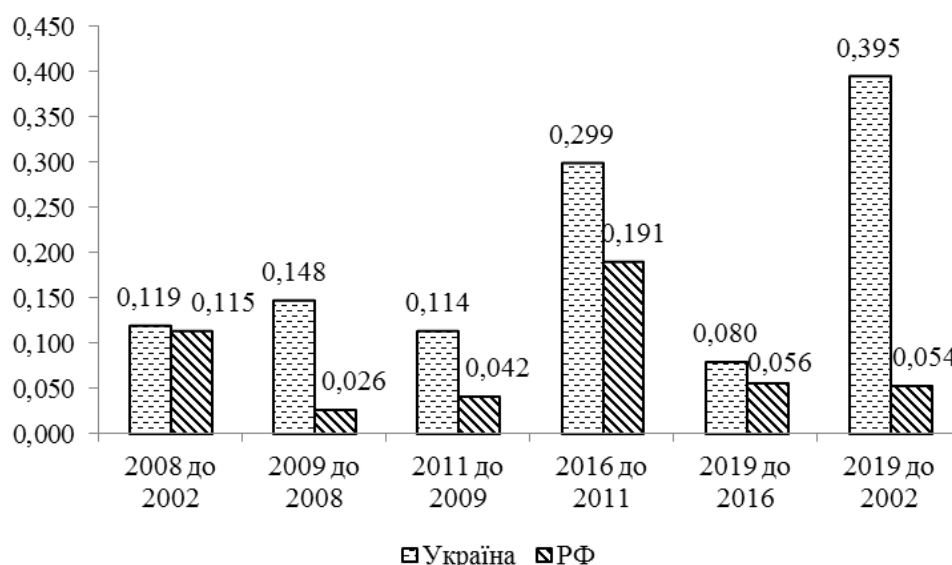

Рис. 3. Значення індексу Рябцева зміни товарної структури експорту України та РФ, частки одиниці

Джерело: розраховано на основі даних International Trade Center [13]

Наявні порівняльні конкурентні переваги України та РФ в експорті до (2011 р.) і після (2019 р.) виникнення конфлікту між країнами

2011 рік	2019 рік
Україна	
молочна продукція, яйця, натуральний мед, зернові культури, продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмалі; інулін; пшенична клейковина; насіння і плоди олійних рослин; жири та олії тваринного або рослинного походження	м'ясо та їстівні субпродукти; молочна продукція, яйця, натуральний мед, зернові культури, продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмалі; інулін; пшенична клейковина; насіння і плоди олійних рослин; жири та олії тваринного або рослинного походження; рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів; інші продукти рослинного походження
цукор і кондитерські вироби з цукру; какао та продукти з нього; продукти переробки овочів, плодів, горіхів або інших частин рослин; готові продукти із зерна зернових культур, борошна, крохмалю або молока; борошняні кондитерські вироби; тютюн і промислові замітники тютюну	цукор і кондитерські вироби з цукру; какао та продукти з нього; продукти переробки овочів, плодів, горіхів або інших частин рослин; готові продукти із зерна зернових культур, борошна, крохмалю або молока; борошняні кондитерські вироби; тютюн і промислові замітники тютюну
сіль; сірка; землі та каміння; штукатурні матеріали, вапно та цемент; руди, шлак і зола	сіль; сірка; землі та каміння; штукатурні матеріали, вапно та цемент; руди, шлак і зола
продукти неорганічної хімії; добрива; екстракти дубильні або барвні; таніни та їх похідні, барвники, пігменти та інші фарбувальні матеріали, фарби і лаки; замазки та інші мастики; чорнило, туш	продукти неорганічної хімії; добрива; шкури необроблені (крім натурального та штучного хутра) і шкіра вичинена
деревина і вироби з деревини; папір і картон; керамічні вироби	деревина і вироби з деревини; вата, повсть і неткані матеріали; спеціальна пряжа; шпагати, мотузки, троси та канати і вироби з них
чорні метали, вироби з чорних металів; інші недорогоцінні метали; металокераміка; вироби з них	чорні метали, вироби з чорних металів; інші недорогоцінні метали; свинець і вироби з нього металокераміка; вироби з них
залізничні локомотиви або моторні вагони трамвая, рухомий склад та їх частини	залізничні локомотиви або моторні вагони трамвая, рухомий склад та їх частини
РФ	
зернові культури	зернові культури, риба і ракоподібні; жири та олії тваринного або рослинного походження
сіль; сірка; землі та каміння; штукатурні матеріали, вапно та цемент; палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки; бітумінозні речовини; воски мінеральні	сіль; сірка; землі та каміння; штукатурні матеріали, вапно та цемент; руди, шлак і зола; палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки; бітумінозні речовини; воски мінеральні
продукти неорганічної хімії; добрива	продукти неорганічної хімії; добрива; порох і вибухові речовини; піротехнічні вироби
деревина і вироби з деревини;	деревина і вироби з деревини; маса з деревини або з інших волокнистих целюлозних матеріалів
чорні метали; нікель і вироби з нього; алюміній і вироби з нього; інші недорогоцінні метали	чорні метали; мідь і вироби з неї; нікель і вироби з нього; алюміній і вироби з нього; інші недорогоцінні метали
залізничні локомотиви або моторні вагони трамвая, рухомий склад та їх частини; інші оброблені товари	залізничні локомотиви або моторні вагони трамвая, рухомий склад та їх частини; інші оброблені товари

Джерело: визначено з використанням індексу Балаші на основі даних International Trade Center [13]

Оцінка конкурентоспроможності України та РФ на світовому ринку за критерієм Лафайя до (2011 р.) і після (2019 р.) виникнення конфлікту між країнами

Україна	Російська Федерація
2011	
молочна продукція, овочі та деякі їстівні коренеплоди і бульби; <i>зернові культури продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмалі; інулін; пшенична клейковина</i> ; насіння і плоди олійних рослин; <i>рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів</i> ; какао та продукти з нього; готові продукти із зерна зернових культур, борошна, крохмалю або молока; борошняні кондитерські вироби; алкогольні та безалкогольні напої і оцет	зернові культури; продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмалі; інулін; пшенична клейковина; рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів;
<i>продукти неорганічної хімії; руди, шлак і зола</i> ; сіль; сірка; землі та каміння; штукатурні матеріали, вапно та цемент;	<i>продукти неорганічної хімії; руди, шлак і зола</i> ; палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки; бітумінозні речовини; воски мінеральні

добрива	<i>добрива</i> ; порох і вибухові речовини; піротехнічні вироби
натуральне та штучне хутро; вироби з нього; <i>деревина і вироби з деревини</i>	шкури необроблені (крім натурального та штучного хутра) і шкіра вичинена; <i>деревина і вироби з деревини</i> ; маса з деревини або з інших волокнистих целюлозних матеріалів
друкована продукція, періодичні видання або інша продукція поліграфічної промисловості	
<i>чорні метали</i> і вироби з них; <i>мідь і вироби з неї</i> ; <i>інші недорогоцінні метали</i>	<i>чорні метали</i> ; <i>мідь і вироби з неї</i> ; нікель і вироби з нього; алюміній і вироби з нього; цинк та вироби з нього; <i>інші недорогоцінні метали</i>
	перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них; біжутерія; монети
залізничні локомотиви або моторні вагони трамвая, рухомий склад та їх частини; судна, човни та інші плавучі засоби	
інші оброблені товари	
2019	
<i>зернові культури</i> , м'ясо та їстівні субпродукти; молочна продукція, овочі та деякі їстівні коренеплоди і бульби; <i>продукція борошномельно-круп'яної промисловості</i> ; <i>солід</i> ; <i>крохмалі</i> ; <i>інулін</i> ; <i>пшенична клейковина</i> ; <i>насіння і плоди олійних рослин</i> ; <i>рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів</i> ; <i>жири та олії тваринного або рослинного походження</i> ; <i>продукти їх розщеплення</i> ; <i>готові харчові жири</i> ; <i>воски</i> ; <i>рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів</i> ;	<i>зернові культури</i> , риба і ракоподібні; <i>продукція борошномельно-круп'яної промисловості</i> ; <i>солід</i> ; <i>крохмалі</i> ; <i>інулін</i> ; <i>пшенична клейковина</i> ; <i>жири та олії тваринного або рослинного походження</i> ; <i>продукти їх розщеплення</i> ; <i>готові харчові жири</i> ; <i>воски</i> ; <i>рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів</i> ;
продукти неорганічної хімії; <i>руди</i> , <i>шлак і зола</i> ; сірчана кислота; земля та каміння; штукатурні матеріали, вапно та цемент;	<i>руди</i> , <i>шлак і зола</i> ; палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки; бітумінозні речовини; воски мінеральні
натуральне та штучне хутро; вироби з нього; <i>деревина і вироби з деревини</i>	добрива; порох і вибухові речовини; піротехнічні вироби <i>деревина і вироби з деревини</i> ; маса з деревини або з інших волокнистих целюлозних матеріалів
друкована продукція, періодичні видання або інша продукція поліграфічної промисловості	
<i>чорні метали</i> і вироби з них <i>мідь і вироби з неї</i> ; свинець і вироби з нього; <i>інші недорогоцінні метали</i>	<i>чорні метали</i> ; <i>мідь і вироби з неї</i> ; нікель і вироби з нього; алюміній і вироби з нього; інші недорогоцінні метали; <i>інші недорогоцінні метали</i>
<i>перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них</i> ; <i>біжутерія</i> ; <i>монети</i>	<i>перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них</i> ; <i>біжутерія</i> ; <i>монети</i>
залізничні локомотиви або моторні вагони трамвая, рухомий склад та їх частини; літальні апарати, космічні апарати та їх частини; судна, човни та інші плавучі засоби	
одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, крім трикотажних, меблі	інші готові вироби, крім продукції машинобудування

Примітка: напівжирним курсивом виділені товарні групи, в яких передумови для конкуренції на світових ринках сформовані в обох країнах

Джерело: визначено з використанням формули Лафайя на основі даних International Trade Center [13]

Список використаних джерел:

1. Глазьев С.Ю. О неотложных мерах по укреплению экономической безопасности России и выводу российской экономики на траекторию опережающего развития. Доклад. М.: Институт экономических стратегий, Русский биографический институт, 2015. 60 с.
2. Россия и мир: 2016. Экономика и внешняя политика. Ежегодный прогноз / Рук. Проекта: А. А. Дынкин, В.Г. Барановский. М.: ИМЭМО РАН, 2015. 147с.
3. Подоляко Д.А., Островерх А.О. Место России в международном разделении труда. *Экономика и право*. 2016. № 7 (65). С. 71-74.
4. Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця, чл.-кор. НААН України, д-ра екон. наук Т.О.Осташко, чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук Шинкарук Л.В. ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2014. 102 с.

5. Максименко Я.А. Деякі аспекти інтеграції України до світової економічної системи. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2015. № 25 (1134). С. 111-116.
6. Shepotylo, O. (2012). Export diversification across countries and products: Do Eastern European (EE) and Commonwealth of Independent States (CIS) countries diversify enough? *The Journal of International Trade & Economic Development*: 1-34.
7. Гурова И. П. Конкурентоспособность экспорта СНГ. *Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал)*. – 2012. №4(12). URL: cyberleninka.ru/article/n/konkurentosposobnost-eksporta-sng.pdf.
8. Navlik P. (2014). Economic Consequences of the Ukraine Conflict: The Vienna Institute for International Economic Studies. URL: <https://wiiw.ac.at/economic-consequences-of-the-ukraine-conflict-dlp-3427.pdf>.
9. Gusev L. The economic relations between Ukraine and Russia at the present stage. *Russian Academic Journal*. 2015. 34 (4). PP. 63-65. DOI: 10.15535/pdf_209.
10. Dragneva, R. and Wolczuk K. Between Dependence and Integration: Ukraine's Relations With Russia. *Europe-Asia Studies*. 2016, 68, 4. PP. 678-698. DOI: 10.1080/09668136.2016.1173200.
11. Шевчук В. О., Яким О. Б. Українсько-російська торгівля: емпіричні оцінки. *Регіональна економіка*. 2016. № 4. С. 137-144.
12. Ляш О. І., Дорошкевич Д. В., Даценко Ю. В. Зміна експортно-імпортних товарних потоків України у міжнародній торгівлі внаслідок російської окупації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 8. С. 11-18.
13. International trade statistics 2001-2019. URL: <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>
14. Региональная статистика: Учеб. / Под ред. В. М. Рябцева, Г. И. Чудилина. М. : МИД, 2001. 380 с.
15. Trade competitiveness map. Benchmarking national and sectoral trade performance: ITC's Market Analysis and Research. TP HS Technical Notes International Trade. URL: <http://tradecompetitivenessmap.intracen.org/Documents/TradeCompMap-Trade%20PerformanceHS-Technical%20Notes-EN.pdf>
16. Moysiienko K. Tendencies of the conflict formation in mutual trade policy of Ukraine and the Russian Federation in 1991–2016. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Маріуполь, 4–5 жовтня 2018 р.)*. Маріуполь; Кривий Ріг, Вид. Р.А. Козлов, 2018. С. 73-78.

References:

1. Glazyev S.Yu. On urgent measures to strengthen Russia's economic security and bring the Russian economy on the trajectory of advanced development. *Report. M: Institute of Economic Strategies*, Russian Biographical Institute, 2015. 60 p.
2. Russia and the world: 2016. Economy and foreign policy. Annual forecast / Hand. Project: A.A. Dynkin, V.G. Baranovsky. M.: IMEMO RAN, 2015. 147p.
3. Podolyako D.A., Ostroverkh A.O. Russia's place in the international division of labor. *Economics and law*. 2016. № 7 (65). Pp. 71-74.
4. Assessment of the impact of the Association Agreement / FTA between Ukraine and the EU on the economy of Ukraine: a scientific report / ed. acad. NAS of Ukraine V.M. Geyts, Corresponding Member NAAS of Ukraine, Dr. Econ. Sciences T.O. Ostashko, Corresponding Member NAS of Ukraine, Dr. Econ. Sciences Shinkaruk L.V.; NAS of Ukraine, SI "Inst. Of Economics. and predicted. NAS of Ukraine". K., 2014. 102 p.
5. Maksimenko Ya.A. Some aspects of Ukraine's integration into the world economic system. *Bulletin of NTU "KhPI"*. 2015. № 25 (1134). Pp. 111-116.
6. Shepotylo O. (2012). Export diversification across countries and products: Do Eastern European (EE) and Commonwealth of Independent States (CIS) countries diversify enough? *The Journal of International Trade & Economic Development*: 1-34.
7. Gurova I.P. Competitiveness of CIS exports. *Modern research of social problems (electronic scientific journal)*. – 2012. №4 (12). URL: cyberleninka.ru/article/n/konkurentosposobnost-eksporta-sng.pdf.
8. Navlik P. (2014). Economic Consequences of the Ukraine Conflict: The Vienna Institute for International Economic Studies. URL: <https://wiiw.ac.at/economic-consequences-of-the-ukraine-conflict-dlp-3427.pdf>.
9. Gusev L. The economic relations between Ukraine and Russia at the present stage. *Russian Academic Journal*. 2015. 34 (4). RR. 63-65. DOI: 10.15535 / pdf_209.
10. Dragneva, R. and Wolczuk K. Between Dependence and Integration: Ukraine's Relations With Russia. *Europe-Asia Studies*. 2016, 68, 4. RR. 678-698. DOI: 10.1080/09668136.2016.1173200.
11. Shevchuk V.O., Yakim O.B. Ukrainian-Russian trade: empirical estimates. *Regional economy*. 2016. № 4. pp. 137–144.
12. Plyash O. I., Doroshkevych D. V., Datsenko Yu. V. Change in export-import trade flows of Ukraine in international trade due to Russian occupation. *Investments: practice and experience*. 2019. № 8. pp. 11–18.
13. International trade statistics 2001-2019. URL: <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>
14. Regional statistics: Textbook. / Ed. V.M. Ryabtseva, G.I. Chudilina. M. : MID, 2001. 380 s.
15. Trade competitiveness map. Benchmarking national and sectoral trade performance: ITC's Market Analysis and Research. TP HS Technical Notes International Trade. URL: <http://tradecompetitivenessmap.intracen.org/Documents/radeCompMap-Trade%20PerformanceHS-Technical%20Notes-EN.pdf>
16. Moysiienko K. Tendencies of the conflict formation in mutual trade policy of Ukraine and the Russian Federation in 1991–2016. *Strategic potential of state and territorial development: mater. II International. scientific-practical conf. (Mariupol, October 4-5, 2018)*. Mariupol; Kryvyi Rih, Ed. R.A. Kozlov, 2018. pp. 73-78.

**ОЦЕНКА СРАВНИТЕЛЬНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ УКРАИНЫ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
ВО ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛЕ НАКАНУНЕ И ПОСЛЕ НАЧАЛА
ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОГО КОНФЛИКТА**

Аннотация. В статье, с целью выявления тенденций и проблем взаимной торговли Украины и Российской Федерации в начале XXI века и поиска объяснений им в плоскости нарастания конфликта интересов между двумя странами, были проанализированы статистические показатели международной, в т.ч. взаимной, торговли обеих стран за период с 2002 до 2019 гг. по данным International Trade Center. Рассчитан индекс Рябцева для выявления масштаба трансформации товарной структуры экспорта обеих стран. Для оценки предметной конкуренции двух стран в международной торговле рассчитаны индексы Балаши и Лафайя. Выявлено, что доминирующую роль в формировании конкурентных позиций на международных рынках играют сырьевые и низкотехнологичные товары, причем такие, в торговле которыми обе страны имеют сравнительные преимущества с точки зрения международного разделения труда. Обосновано, что структура российского экспорта является более моноспециализированной, чем украинского в Россию, однако наблюдается тенденция к росту доли сельскохозяйственной продукции в экспорте из Украины и снижение доли энергоносителей в экспорте России в Украину. Показано, что наличие предпосылок для предметной конкуренции в совокупности со стратегией импортозамещения, реализуемой в РФ, и стратегией на переориентацию торговых отношений со стран СНГ на страны ЕС в Украине вследствие острой фазы конфликта привели к сокращению объемов и ухудшению динамики взаимной торговли.

Ключевые слова: внешняя торговля, сравнительные преимущества, военно-политический конфликт, Украина, Российская Федерация.

**UKRAINE AND THE RUSSIAN FEDERATION FOREIGN TRADE COMPARATIVE
ADVANTAGES ASSESSMENT ON THE EVE AND AFTER THE BEGINNING
OF THE MILITARY AND POLITICAL CONFLICT**

Summary. The article deals with revealing tendencies and problems of mutual trade between Ukraine and the Russian Federation at the beginning of the XXI century and searching for explanations for them in the context of the growing conflict of interests between the two countries. Statistical indicators of the international trade of both countries for the period from 2002 to 2019 according to the International Trade Centre have been analyzed in the article. The Ryabtsev index was calculated to identify the scale of transformation of both countries' commodity export. In order to evaluate the direct competition between the two countries in foreign trade, the Balassa and Lafay indexes were calculated. It was found that the dominant role in the foreign trade is played by raw materials and low-tech goods, and in such trade, both countries have comparative advantages in terms of the international division of labour. It was justified that the structure of Russian exports is more mono-specialized than Ukrainian, but there is a tendency to increase the share of agricultural products in exports from Ukraine and reduction of the share of fuel and energy in Russia's exports to Ukraine. It was also showed that prerequisites for direct competition combined with the import substitution strategy implemented in the Russian Federation and the strategy for reorienting trade relations from the CIS countries to the EU countries in Ukraine led to decrease and deterioration in the dynamics of the mutual trade, which is an objective basis for the conflict of interests between the countries and its manifestations.

Key words: foreign trade, comparative advantages, military and political conflict, Ukraine, Russian Federation.